

DOI: <https://doi.org/10.37835/AMS-2024-17-18-04-3.14>

УДК 373.5.016:74

**Репрезентація духовного мистецтва на уроках інтегрованого курсу
"Мистецтво" у старших класах**

Мистецтво — це важлива галузь людської культури, яка включає в себе різноманітні форми та методи вираження, що дозволяють людям висловлювати емоційну силу, красу, технічну майстерність, а також концептуальні ідеї через образи світу. Зміни в мистецтві відбуваються під впливом суспільних умов та культурних традицій. Кожна доба відзначається неповторністю свого стильового творення, а кожен наступний історичний період має свої яскраві відмінності.

Вивчення інтегрованого курсу "Мистецтво" у закладах загальної середньої освіти має величезну цінність для повного та гармонійного розвитку учнів, оскільки воно впливає на їхнє емоційне, креативне, соціальне та інтелектуальне зростання. Мистецтво надає учням можливість виразити себе через малювання, музику, танець, акторську майстерність та інші форми виразного мистецтва. Це сприяє розвитку творчого мислення та збагаченню внутрішнього світу кожного учня. Також школярі вчаться розпізнавати власні почуття та відчувати емпатію до почуттів інших людей через сприйняття зразків мистецтва.

Широкий вплив мистецтва на особистість школяра досліджували Леся Мудрик, Олена Кравченко, Людмила Козаченко, Олена Зозуля та інші вчені.

Через вивчення мистецтва учні отримують знання про культурну спадщину свого народу та інших країн. Вони дізнаються про великих художників, композиторів, письменників та інших представників мистецтва, що допомагає їм розширити свій світогляд. Вивчення різних видів мистецтва допомагає учням розуміти і цінувати культурну спадщину українців та інших народів, сприяє збереженню та продовженню ціннісних традицій. Особливу увагу у цьому контексті варто приділити вивченню духовного мистецтва.

Як відомо, духовне мистецтво включає в себе образотворче мистецтво, музичні композиції для релігійних обрядів, поетичні та духовні тексти, тобто усі плоди людської діяльності, спрямовані на вираження духовних або релігійних ідей, вірувань та почуттів.

Духовне мистецтво використовується для передачі духовних істин, цінностей та ідеалів через мистецькі засоби виразності. Воно може служити

засобом вираження пошуку сенсу життя, внутрішнього спокою та глибинних роздумів.

Вивченням впливу духовного мистецтва на особистість школярів займалися Наталія Якименко, Тетяна Голік, Лариса Бабкіна та інші науковці. Незважаючи на це, аналіз досліджень психолого-педагогічної літератури потребує нових підходів до вивчення духовного мистецтва у закладах загальної середньої освіти.

Мета статті – виявити та систематизувати частку духовних творів мистецтва на уроках інтегрованого курсу "Мистецтво" у старших класах загальноосвітніх шкіл.

Уроки мистецтва – це заняття, спрямовані на розвиток художньої культури, творчих навичок та естетичного смаку учнів. Ці уроки можуть включати в себе такі види мистецтва, як малювання, скульптура, графіка, архітектура, музика, театр, танець, література та інше.

Уроки мистецтва відіграють важливу роль у розвитку учнів з різних аспектів. Вони сприяють розвитку творчого мислення, навчають учнів думати відмінно від стандартних шаблонів, сприяючи стимулюванню уяви та інноваційних підходів до розв'язання проблем. Мистецькі уроки надають учням можливість виразити свої думки, почуття та емоції через різні форми мистецтва. Це допомагає їм розвивати свою особистість та збагачувати свій внутрішній світ. Виконання мистецьких завдань з малювання, скульптури або музики сприяє розвитку моторики та координації рухів учнів. Виконання мистецьких завдань часто вимагає співпраці та обміну ідеями між учнями, що сприяє розвитку навичок спілкування та роботи в команді. Також через вивчення мистецтва учні знайомляться із різними культурними традиціями, історією мистецтва та різноманітними художніми напрямками, що сприяє їхній культурній освіті та розумінню світу.

В цілому, уроки мистецтва відіграють важливу роль у всебічному розвитку учнів, сприяючи їхньому творчому, емоційному, інтелектуальному та соціальному розвитку.

У 8-9 класах учні опановують стилі та напрями мистецтва, які історично склалися впродовж епох, тому пріоритетними стають такі види діяльності, як інтерпретація художніх творів у культурологічному контексті, виконання індивідуальних і колективних проєктів.

Твори духовного мистецтва можуть мати значний вплив на учнів 8-9 класів, сприяючи їхньому розвитку. Такі твори допомагають учням розуміти та оцінювати глибокі аспекти людської духовності, сприяючи формуванню їхніх особистісних цінностей та світогляду. Вивчення духовних творів допомагає учням розрізняти та висловлювати свої власні почуття, розвиваючи їхню

емоційну інтелігентність. Аналіз творів духовного мистецтва вимагає від учнів критичного мислення та аргументації, що сприяє розвитку їхніх аналітичних та оцінювальних навичок. Такі твори можуть сприяти формуванню моральних цінностей учнів, розкриваючи їм поняття добра, краси, справедливості та інших етичних понять. Духовні твори сприяють розвитку естетичного смаку та сприйняття краси, вчать учнів розуміти й оцінювати різноманітні форми мистецтва. Вивчення творів духовного мистецтва допомагає учням розуміти та оцінювати культурні, релігійні та історичні контексти, що збагачує їхню соціокультурну компетентність.

Духовне мистецтво часто стає предметом розгляду на уроках інтегрованого курсу "Мистецтво" у школі. Адже воно пов'язане з релігійними обрядами та практиками. Діти вивчають іконопис, молитовні пісні, споглядають архітектурні споруди релігійних святинь, що створює особливу атмосферу розуміння духовних традицій та відчуття зв'язку із вищими силами.

Нами розглянуто програми інтегрованого курсу "Мистецтво" авторства Л. Масол та Н. Назаренко. Вони відмінні між собою.

Діти у 8 класі за програмою Н. Назаренко [1] на уроках мистецтва в більшості приділяють увагу таким галузям втілення духовного спектру як архітектура та образотворче мистецтво.

Серед пам'яток архітектури діти знайомляться із найбільш грандіозним і видатним надбанням Візантійської доби – Собором Святої Софії в Константинополі, головним храмом Венеції – Собором Святого Марка, жіночим монастирем Пантанасса – "Всецариця" в Греції. В Україні такими визначними архітектурними спорудами є церква Святого Пантелеймона, собор Святої Софії, кафедральний собор Спаса Преображення.

Учні розглядають святині із акцентом на певний художньо-стильовий напрямок. Зокрема, знайомляться із пам'ятками готичного стилю в Європі (собор Паризької Богоматері (Франція), Кельнський і Страсбурзький собори (Німеччина), Собор Санта-Марія-дель-Фіоре (Італія), храмами, збудованими у романському стилі (церква Нотр-Дам-ля-Гранд у Франції, Пізанський собор в Італії, церкви Сан-Фелікс і Валь-де-Бой в Іспанії, Шпеєрський собор в Німеччині), спорудами в стилі бароко (барокова церква Бенедиктинського абатства Оттобойрен, монастир Вельтенбург, церква Святого Яна). Поряд із цим школярі порівнюють європейські зразки із національними. Так, до давніх духовних споруд відносимо костел Різдва Божої Матері у Стрию (Львівська область), до барокових архітектурних пам'яток – собор Єлецького монастиря в Чернігові, Успенський собор Києво-Печерського монастиря, Софійський собор, собори Видубидцького і Михайлівського Золотоверхого монастирів у Києві.

За програмаю Н. Назаренко образотворче мистецтво розглядається як спадщина таких зображень як мозаїка, фреска, іконопис та книжкова мініатюра. Учні у 8-му класі розглядають церковні мозаїки візантійського походження ("Преображення Господнє" з Синайського півострова), фрески (Введення в храм Пресвятої Богородиці з Греції, Різдва Богородиці в церкві Іоакима і Анни у Сербії), іконописні твори (ікона Богородиці Одигітрі XIV ст.), Богоматері Глікофілуса XII ст.) та книжкові мініатюри (Святитель Іоанн Златоуст XV ст.).

При чому, автор окремо дає можливість звернути увагу на зображення у романському стилі, зокрема ікони Христа у церкві Святого Климента, фрески у базиліці Сант-Амброджо (Іспанія, XII ст.), мозаїки Євангелиста Луки в Італії, мініатюри Євангелія Оттона з Німеччини.

Натомість готичне мистецтво у підручнику представлено фресками, мальовничими полотнами (Джотто "В'їзд Христа в Єрусалим") та книжковими мініатюрами (Ж. Пюсель "Несення Хреста" і "Явлення ангела пастухам").

Щодо музики, то у підручнику Н. Назаренко зазначено лише, що у стародавньому візантійському богослужінні виконувалися псалми, гімни та алілуйний спів. Також вказано, що почуття до Бога в готичному стилі воліли висловлювати за допомогою слів.

Духовне мистецтво на уроках інтегрованого курсу "Мистецтво" за найбільш поширеним підручником Л. Масол [3] для закладів загальної середньої освіти вивчається в різних аспектах. Зокрема, у 8-му класі багатогранний матеріал щодо вивчення духовного мистецтва можна розподілити по групах:

- архітектура, що знайомить учнів із визначними пам'ятками відповідно до періодів історії культури. А це матеріал про візантійський храм як взірць синтезу мистецтва, про Спасо-Преображенський собор в Чернігові, про романські базиліки як зразки монументальної архітектури, про готичні собори (Нотр-Дам де Парі, Реймський собор у Франції, собор св. Анни у Вільнюсі, собор м. Бургос в Іспанії), про собор св. Петра в Римі, збудований в часи Ренесансу, про архітектурні пам'ятки Північного Відродження (кінець XV-початок XVI ст.), зокрема ансамбль Львівського братства, музей Лувр, про архітектуру бароко (церква на площі Навона в м. Рим, скульптурну композицію Берніні "Екстаз св. Терези" у м. Рим), про українське бароко, представлене собором св. Юра у Львові, Успенським собором Почаївської Лаври, церквою св. Катерини в Чернігові, Покровським собором у Харкові та іншими, про іконостас Спасо-Преображенської церкви у с. Великі Сорочинці на Полтавщині;
- музика, що знайомить із богослужбовими поняттями та звучанням відповідних творів, зокрема відомості про спів літургій, знаменний розспів

- як основу християнського богослужіння, про музику-дзвонів у Русі-Україні, про григоріанський хорал, музичне мистецтво відродження, месу,
- поліфонію Дж. Палестрини, про партесні концерти, різдвяні та великодні драми (передусім вертеп), про жанр духовного хорового концерту;
 - сприйняття за допомогою слухання – музичне сприймання творів: О. Реслігі сюїта для оркестру "Церковні вітражі", А. Ведель "Херувимська", Д. Бортнянський хоровий концерт "Не отвержи мене во время старости", В. Степуркао будь-який духовний твір на вибір;
 - розучування на уроці "Ave Maria" муз. Дж. Каччіні;
 - музикознавчі довідки – про творчість Й. С. Баха та найбільший орган у світі, поміщений у соборі св. Стефана у м. Пассау в Німеччині, що свідчать про західно-християнські традиції;
 - образотворче мистецтво, яке охоплює інформацію про іконопис, про фрески Собору Святої Софії в Києві із зображенням давніх музичних інструментів (гудок, флейти, сурми, дзвони, пневматичний орган), про тематику художників відродження (як от "Сікстинська Мадонна" Рафаеля), вітражі тощо;
 - інші результати творчої діяльності, зокрема розповіді і демонстрація матеріалу про книжкові мініатюри (напр., Євангеліє з Німеччини).

У підручниках за 9 клас як і в Л. Масол, так і в Н. Назаренко менше уваги приділялося духовному мистецтву.

<p>За підручником Н. Назаренко[2] на уроках девятикласники переважно вивчають архітектуру та зразки образотворчого мистецтва. Вони спостерігають за творчим доробком Е. Моне (картина "Христос з ангелами"), П. Гогена ("Жовтий Христос"), Д. Гуляка-Кульчицька ("Ікона Борщівської Божої Матері"), С. Ботічеллі ("Мадонна з немовлям Іоанном Хрестителем"); знайомляться із такими архітектурними спорудами як собор Саграда Фамілія в Барселоні, Свято-Юріївський храм у Києві, Дерев'яна Свято-Покровська церква, Воскренська церква, церква Св.</p>	<p>За підручником Л. Масол [4] вивчають такі архітектурні пам'ятки, як Володимирський Собор у Києві, Володимирський Собор у Херсонесі, (м. Севастополь), костел Святого Миколая у Києві та церква Святого Юра м. Дрогобич у Львівській області.</p> <p>Споглядають картину Леонардо да Вінчі та Сальвадора Далі "Тайна вечеря".</p>
---	---

<p>Георгія (1768р.), церква Іоанна Богослова (1606 р.). Вивчають приміщення в папському палаці Ватикану "Станці Рафаеля", та найбільшу залу Ватиканської бібліотеки у світі "Сикстинську залу"</p>	
--	--

При порівнянні цих підручників ми виявили відмінності. На нашу думку, відсутність належної музичної складової у наповненні підручника Н. Назаренко негативно впливає на розвиток духовного світогляду підростаючого покоління. Як у восьмому, так і в дев'ятому класі діти підліткового віку не вивчають духовні пісні, не знайомляться із музичними творами духовного спрямування. Живописні зразки, графіка та скульптура розвивають в учнів лише зорове сприйняття. Архітектура виховує просторове мислення.

У підручнику Л. Масол у восьмому класі діти більше звертають увагу на музичну складову, ніж у дев'ятому. Музична діяльність розвиває у підлітків слухові відчуття. Проте, навіть у випускному класі учні не вивчають духовної музичної спадщини ні національного значення, ні європейського. Важливо усвідомлювати, що споглядання чи слухання мистецьких творів допомагає зняти стрес, напругу, позбутися депресії, вивільнитися від тривоги. Вивчення мистецтва представляє необмежені можливості для розвитку творчої уяви і фантазії.

У результаті нашого дослідження встановлено, що духовні надбання людства становлять важливу складову збагачення, розвитку свідомості та душі особистості. Усі вивчені в шкільних роках духовні твори впливають на розвиток духовно-моральних якостей особистості та сприяють збереженню тяглості духовних традицій. Тому ознайомлення із ними потребує особливої уваги педагогів в освітньому процесі, щоб допомогти знаходити внутрішню гармонію та розуміння світу через призму духовних цінностей і ідеалів.

Оскільки представлена нами проблематика статті недостатньо висвітлює проблему трансляції духовного мистецтва та світової культури на підростаюче покоління, вона потребує подальших наукових досліджень.

Література:

1. *Мистецтво*: підруч. для 8-го кл. загальноосвіт. навч. закл. / Н.В. Назаренко, Н.В. Чен, Д.О. Слевастьянова. – Ірпінь: Оберіг 2016. 252 с.
2. *Мистецтво*: підруч. для 9-го кл. загальноосвіт. навч. закл. / Н.В. Назаренко, Н.В. Чен, Д.О. Севастьянова, М.М. Мерзлікіна. Харків: Оберіг, 2017. 256 с.;

- Мистецтво: підруч. для 8 кл. загальноосвіт. навч. закл. Х. : ФОЛЮ, 2016. 240 с.
3. *Мистецтво*: підруч. для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл. К.: Видавничий дім "Освіта", 2017. 224 с.

Гилюк Анна Василівна
Науковий керівник: Погонець Іванна Василівна
(м. Кременець, Україна)

DOI: <https://doi.org/10.37835/AMS-2024-17-18-04-3.15>

УДК 373.5.016:72/78

Використання інноваційних технологій в навчанні мистецьких дисциплін

Модернізація системи освіти передбачає розвиток, вдосконалення та виникнення нових освітніх технологій. Технології у процесі навчання відіграють неабияку роль, оскільки сприяють формуванню необхідних компетентностей, навичок і вмінь у здобувачів освіти за допомогою різних педагогічних підходів та викликів сучасності. Відтак, необхідність застосування інноваційності виникає у сфері викладання мистецьких дисциплін в закладах загальної середньої освіти. Зауважимо, що саме образотворча діяльність сприяє вихованню у дітей художньо-естетичного мислення та свідомого ставлення до навколишньої дійсності. Успішно вивчити курс "Мистецтво" можна за допомогою використання інноваційних технологій, які допоможуть учням розвивати свої художні здібності, спілкуватися у соціумі та креативно мислити і діяти.

Технологія – це сукупність прийомів, які використовуються в будь-якій справі, майстерності, навчанні мистецтву [6].

Впровадження сучасних технологій у закладах загальної середньої освіти і їх використання на уроках естетичного циклу сприяє розвитку творчих здібностей учнів, удосконаленню змісту, засобів і форм навчального процесу. У зв'язку з цим, виникає потреба у використанні технологій, під час вивчення мистецьких дисциплін. Також в образотворчій діяльності виникає потреба у використанні технологічного супроводу, адже в учнів з'являється великий інтерес до навчання і вони так краще сприймають та запам'ятовують навчальний матеріал.

Проблема використання інноваційних технологій у навчанні мистецьких дисциплін розглядалась у працях вітчизняних та зарубіжних учених (Я.-А. Коменський, Дж. Салі, Ж. Ж. Руссо, Р. Штейнер, Г. Доман, І. Зязюн), де було розглянуто різні педагогічні технології, особливості їх впровадження в